

نقش سواد رسانه ای والدین در جهت دهی هویت فرزندان

استاد راهنما: سرکار خانم مهری قاسمی

نویسندگان: فاطمه روشن زاده، یکتا سادات رضوی، فائزه گودرزی

استان مرکزی – مدرسه علمیه الزهراء(س) – اراک

چکیده:

امروزه با گسترش علم و فناوری و ورود رسانه‌های دیجیتال در سبک زندگی خانواده‌ها؛ پرداختن به نقش سواد رسانه‌ای والدین در جهت دهی هویت فرزندان امری لازم و ضروری به نظر می‌رسد. والدین نقش کلیدی در تربیت فرزندان دارند لذا داشتن دانش سواد رسانه‌ای والدین ابزار مهمی جهت محافظت فرزندان از خطرات و آسیب‌های رسانه‌ها می‌باشد. سواد رسانه‌ای والدین به مثابه ابزار تربیتی عمل می‌کند و با توجه به اینکه رسانه‌ها در عصر حاضر نقش مهمی را در شکل دهی باور و سبک زندگی فرزندان دارند؛ همراهی و تعامل والدین با فرزندان در این زمینه باعث شکل‌گیری هویت پایدار و افزایش قدرت تحلیل و اعتماد به نفس آنان خواهد شد و از تشکیل هویت سازی کاذب جلوگیری خواهد کرد. ارتقاء دانشی و بینشی سواد رسانه‌ای والدین از طرق مختلفی مانند شرکت در کارگاه‌های آموزشی؛ افزایش مطالعات علمی؛ گفتگوی با فرزندان؛ بهره‌گیری از مشاوران تربیتی و متخصصان رسانه‌ای از اهمیت بالایی برخوردار است که در این تحقیق با استفاده از منابع معتبر به این امر پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: سواد رسانه ای، والدین، هویت، فرزندان.

۱. مقدمه و طرح مساله

در عصر حاضر، رسانه‌ها به عنوان عنصری ساختاری در زندگی اجتماعی و فرهنگی، از حالت ابزار صرف خارج شده و به بستر اصلی انتقال معنا و ارزش‌ها بدل گشته‌اند. این نفوذ گسترده، به‌ویژه در دوره حساس شکل‌گیری هویت فرزندان، والدین را در برابر یک چالش تربیتی نوین قرار داده است. تفاوت بنیادین میان والدینی که صرفاً مصرف‌کننده محتوای رسانه‌ای هستند و والدینی که دارای سواد رسانه‌ای می‌باشند، در توانایی آن‌ها برای تحلیل انتقادی پیام‌ها و جهت‌دهی هویت فرزندان آشکار می‌شود. هویت، که در معنای لغوی به «چیستی» و در اصطلاح به مجموعه‌ای از مؤلفه‌های فردی، اجتماعی و دینی اشاره دارد، تحت تأثیر شدید الگوهای رسانه‌ای شکل می‌گیرد. در این میان، رسانه‌ها با ارائه سبک‌های زندگی و باورهای متفاوت، می‌توانند مسیر هویت‌یابی را تسهیل یا منحرف سازند. بنابراین، برخورداری والدین از سواد رسانه‌ای، دیگر یک مهارت اختیاری نیست، بلکه یک ضرورت تربیتی است تا بتوانند فرزندان را در برابر پیام‌های پنهان و آشکار رسانه‌ای محافظت کرده و مسیر هویت‌سازی آنان را (به‌ویژه هویت دینی و ارزشی) هدایت نمایند. همان‌طور که در بررسی‌ها اشاره شد، فقدان سواد رسانه‌ای در والدین منجر به مصرف منفعلانه فرزندان و شکل‌گیری هویت‌هایی می‌شود که ممکن است با اصول فرهنگی و دینی خانواده در تضاد باشد. از سوی دیگر بحث از رسانه و خانواده از جمله مباحثی است که در عصر حاضر مورد توجه و مطالعه بسیاری از پژوهشگران قرار گرفته است. در رابط با منابع و پیشینه تحقیق منبعی با عنوان دقیق پژوهش حاضر که به شکل همه جانبه ای به بررسی آثار و پیامدهای شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روی باورها و هویت دینی پرداخت باشد، یافت نشد، اما منابع مورد استفاده هر کدام با توجه به اهدافی که مورد نظر نویسندگان آن‌ها بوده است، با بررسی جنبه‌ای از این پدیده پرداخته‌اند، از میان مطالعات انجام شده در این زمینه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

سلیمانی و همکاران (۱۳۹۵) معتقدند که تأثیر برنامه‌های تلویزیونی بر افت یا ارتقای تحصیلی، تغییر ذائقه و اخلاق، رفتارهای اجتماعی و واکنش‌های عاطفی کودکان و نوجوانان بسیار عمیق و مهم است. بنابراین، اگر بتوان مفاهیم تربیتی کلیدی را در قالب کودکان و به صورتی قابل درک و فهم به آنها انتقال داد، موفقیت ارزشمندی حاصل می‌شود. در ادامه، تحقیقاتی بر اهمیت نقش خانواده و تربیت متمرکز شده‌اند. برخی مطالعات نشان داده‌اند که در غیاب سواد رسانه‌ای والدین، محتوای رسانه‌ای می‌تواند حامل پیام‌هایی درباره ارزش‌ها و سبک زندگی باشند که به صورت پنهان بر شکل‌گیری هویت تأثیر می‌گذارند (نصیری، ۱۴۰۲). همچنین، جهاد دانشگاهی (۱۴۰۱) در گزارش‌های راهبردی خود تأکید کرده است که آموزش سواد رسانه‌ای به والدین، یکی از مؤثرترین راهکارهای کاهش آسیب‌های تربیتی ناشی از رسانه‌هاست، زیرا این امر والدین را از مصرف‌کننده منفعل به کنشگر تربیتی فعال در فضای رسانه‌ای بدل می‌سازد.

این تحقیق قصد دارد با بررسی این رابطه، بر ضرورت آموزش‌های عملی به والدین تأکید نماید و خانواده را به‌عنوان خط مقدم دفاع از هویت فرزندان در برابر حمله‌های رسانه‌ای تقویت کند. پژوهش حاضر با هدف اصلی سنجش میزان و نوع تأثیر سواد رسانه‌ای والدین بر فرآیند جهت‌دهی هویت فرزندان با تأکید بر ابعاد انسانی و دینی) تدوین شده است و اهداف فرعی آن شامل موارد زیر است :

۱. تحلیل مفاهیم کلیدی رسانه و هویت در بستر پژوهش‌های تربیت

۲. بررسی میزان درک والدین از پیام‌های پنهان و آشکار رسانه‌ای و تأثیر آن بر نظارت تربیتی

۳. ارائه راهکارهای عملی مبتنی بر نتایج پژوهش برای ارتقای سواد رسانه‌ای والدین: .

این پژوهش با رویکرد توصیفی-تحلیلی و با بهره‌گیری از روش کتابخانه‌ای و مرور نظام‌مند اسناد انجام پیرفته است.

۲. مفهوم‌شناسی واژگان کلیدی تحقیق

در راستای تبیین دقیق‌تر موضوع «نقش سواد رسانه‌ای والدین در جهت‌دهی هویت فرزندان»، ضروری است واژگان کلیدی این پژوهش مورد مفهوم‌شناسی قرار گیرند. این تحلیل با بهره‌گیری از منابع علمی معتبر نظیر پرتال علوم انسانی، مدرسه فقهت، و پژوهش‌های جهاد دانشگاهی انجام شده و زمینه‌ای نظری برای تحلیل‌های بعدی فراهم می‌سازد

۲-۱. رسانه در گستره لغت و اصطلاح

در مفهوم لغوی، واژه‌ی «رسانه» از ریشه‌ی «رساندن» گرفته شده و به هر ابزار یا واسطه‌ای اطلاق می‌شود که پیام، معنا یا محتوا را از فرستنده به گیرنده منتقل کند. در فرهنگ فارسی عمید، رسانه «وسیله‌ای برای انتقال اطلاعات، اخبار یا افکار» تعریف شده است. اما در گستره‌ی اصطلاحی و نظری، رسانه مفهومی بسیار فراتر از ابزارهای ارتباط جمعی دارد و می‌تواند شامل هر چیزی باشد که قابلیت انتقال معنا، تجربه یا پیام را داراست. براساس دیدگاه‌های نظریه‌پردازان ارتباطات، از جمله مارشال مک‌لوهان، «هر چیزی که انسان برای گسترش توانایی‌های خود به‌کار می‌گیرد، رسانه است»؛ از زبان و لباس گرفته تا کتاب، تلفن، اینترنت، بازی‌های دیجیتال، و حتی رفتار والدین در محیط خانه. مک‌لوهان در نظریه‌ی معروف خود «رسانه، پیام است» تأکید می‌کند خود رسانه صرف‌نظر از محتوایش بر شکل‌گیری ادراک، هویت و رفتار انسان تأثیر می‌گذارد. در پژوهش‌های منتشرشده توسط جهاد دانشگاهی و مدرسه فقهت نیز رسانه نه‌تنها به ابزارهای فنی مانند تلویزیون و شبکه‌های اجتماعی محدود نمی‌شود، بلکه شامل «هر واسطه‌ای که در فرآیند جامعه‌پذیری و انتقال ارزش‌ها نقش ایفا کند» نیز هست. به‌عنوان مثال، والدین با رفتار، گفتار و انتخاب‌های روزمره‌ی خود، رسانه‌ای زنده و مؤثر در

شکل‌گیری هویت فرزندان محسوب می‌شوند. بنابراین، در این مقاله، رسانه را نه تنها به عنوان ابزار ارتباطی، بلکه به عنوان «بستر انتقال معنا و ارزش» در نظر می‌گیریم؛ بستری که می‌تواند فیزیکی، دیجیتالی، انسانی یا حتی نمادین باشد. این تعریف گسترده، امکان تحلیل دقیق‌تر نقش والدین به عنوان رسانه‌های تربیتی را فراهم می‌سازد و زمینه‌ساز بررسی تأثیر سواد رسانه‌ای آنان بر جهت‌دهی هویتی فرزندان خواهد بود.

۲-۲. هویت در گستره لغت و اصطلاح

واژه‌ی «هویت» در لغت به معنای «چیستی» و «ماهیت» است؛ یعنی آن‌چه که یک فرد یا پدیده را از دیگران متمایز می‌سازد. در فرهنگ فارسی معین، هویت به «وجود داشتن، شخصیت و اصالت فردی» تعبیر شده است (معین، ۱۳۸۷).

اما در گستره‌ی اصطلاحی، هویت مفهومی چندلایه و پیچیده است که در علوم انسانی، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و الهیات، تعاریف متفاوتی دارد. در این مقاله، هویت در دو سطح اصلی بررسی می‌شود: هویت انسانی و هویت دینی بر اساس ارزش‌های الهی

الف. هویت انسانی

هویت انسانی به مجموعه‌ای از ویژگی‌های فردی، روانی، اجتماعی و فرهنگی اطلاق می‌شود که فرد را به عنوان یک «من متمایز» تعریف می‌کند. این هویت شامل مؤلفه‌هایی نظیر جنسیت، زبان، قومیت، سبک زندگی، باورها، و نقش‌های اجتماعی است. طبق دیدگاه اریک اریکسون، روان‌شناس برجسته، هویت انسانی در دوران نوجوانی شکل می‌گیرد و حاصل تعامل فرد با محیط اجتماعی و فرهنگی پیرامون اوست (اریکسون، ۱۳۸۵).

در منابع پرتال علوم انسانی، هویت انسانی به عنوان «فرآیند مستمر خودشناسی و خودسازی در بستر تعاملات اجتماعی» تعریف شده است (بهادری خسروشاهی و نویسندگان، ۱۳۹۷، ص ۷۵-۹۸).

رسانه‌ها در این فرآیند نقش مهمی دارند؛ زیرا با ارائه الگوها، ارزش‌ها و سبک‌های زندگی، می‌توانند مسیر شکل‌گیری هویت را تسهیل یا منحرف کنند. از این‌رو، والدین به عنوان واسطه‌های فرهنگی، نقش مهمی در هدایت این فرآیند دارند (نصیری، ۱۴۰۲، ص ۲۵-۴۸).

ب. هویت دینی بر اساس ارزش‌های الهی

هویت دینی به معنای درونی‌سازی باورها، ارزش‌ها و احکام الهی در ساختار شخصیت فرد است. این نوع هویت، فرد را در نسبت با خداوند، هستی، و غایت زندگی تعریف می‌کند. در منابع مدرسه فقاقت، هویت دینی «پاسخ به پرسش‌های بنیادین انسان درباره خلقت، هدف زندگی، و مسیر سعادت» تلقی می‌شود (مدرسه فقاقت، ۱۴۰۱).

هویت دینی بر اساس ارزش‌های الهی، شامل مؤلفه‌هایی نظیر ایمان، تقوا، بندگی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، و التزام به شریعت است. این هویت نه تنها در عبادات فردی بلکه در سبک زندگی، انتخاب‌های اخلاقی، و تعاملات اجتماعی نمود می‌یابد. رسانه‌ها می‌توانند در تقویت یا تضعیف این هویت نقش‌آفرینی کنند؛ به‌ویژه زمانی که

محتوای آن‌ها با ارزش‌های الهی در تضاد باشد. در این میان، والدین با برخورداری از سواد رسانه‌ای و تربیت دینی، می‌توانند فرزندان را در مسیر شکل‌گیری هویت الهی یاری دهند (جهاد دانشگاهی، ۱۴۰۱).

۳-۲. سواد رسانه‌ای در گستره لغت و اصطلاح

واژه‌ی «سواد» در لغت به معنای توانایی خواندن و نوشتن است، اما در کاربردهای نوین، به معنای توانایی فهم، تحلیل و استفاده‌ی مؤثر از اطلاعات نیز به کار می‌رود. «رسانه» نیز در لغت به معنای وسیله‌ای برای رساندن پیام است. بنابراین، «سواد رسانه‌ای» در معنای ترکیبی، به توانایی فرد در درک، تحلیل، ارزیابی و تولید پیام‌های رسانه‌ای اطلاق می‌شود (معین، ۱۳۸۷).

در اصطلاح، سواد رسانه‌ای مجموعه‌ای از مهارت‌هاست که فرد را قادر می‌سازد تا پیام‌های رسانه‌ای را به صورت انتقادی بررسی کرده، اهداف و سوگیری‌های آن‌ها را تشخیص دهد، اعتبار منابع را ارزیابی کند، و در صورت نیاز، خود نیز به تولید محتوای مسئولانه بپردازد. این تعریف در پژوهش‌های جهاد دانشگاهی به عنوان «توانایی درک فعالانه و هوشمندانه از رسانه‌ها و تعامل اخلاق‌محور با آن‌ها» معرفی شده است (جهاد دانشگاهی، ۱۴۰۱).

مارشال مک‌لوهان، نظریه‌پرداز ارتباطات، در نظریه‌ی «رسانه، پیام است» تأکید می‌کند که خود رسانه — صرف‌نظر از محتوایش — بر شکل‌گیری ادراک، رفتار و هویت انسان تأثیر می‌گذارد. از این منظر، سواد رسانه‌ای نه تنها به فهم محتوا بلکه به شناخت ساختار و اثرات رسانه نیز مربوط می‌شود. در پژوهش‌های منتشرشده در نشریه «دین و ارتباطات»، سواد رسانه‌ای والدین به عنوان یکی از عوامل کلیدی در تربیت رسانه‌ای فرزندان معرفی شده است. این سواد شامل توانایی انتخاب محتوای مناسب، گفت‌وگو درباره پیام‌های رسانه‌ای، و الگوسازی رفتاری در مواجهه با رسانه‌هاست (نصیری، ۱۴۰۲، ص ۲۵-۴۸).

والدینی که از سواد رسانه‌ای برخوردارند، می‌توانند نقش فعالی در جهت‌دهی هویتی فرزندان ایفا کنند و آن‌ها را در برابر آسیب‌های رسانه‌ای محافظت نمایند. سواد رسانه‌ای در عصر دیجیتال، یک ضرورت تربیتی و فرهنگی است که باید در خانواده‌ها نهادینه شود. این سواد نه تنها به والدین کمک می‌کند تا مصرف رسانه‌ای فرزندان را مدیریت کنند، بلکه آنان را به کنشگرانی فعال در فضای رسانه‌ای تبدیل می‌سازد (بهبادی خسروشاهی و نویسندگان، ۱۳۹۷، ص ۷۵-۹۸) ..

۳.۱. اهمیت سواد رسانه‌ای والدین

در عصر رسانه‌های دیجیتال، خانواده‌ها با حجم گسترده‌ای از پیام‌های رسانه‌ای مواجه‌اند که به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر فرزندان تأثیر می‌گذارند. در این میان، والدین به عنوان نخستین مرجع تربیتی کودک، نقشی حیاتی در مدیریت و جهت‌دهی مصرف رسانه‌ای فرزندان دارند. برخورداری والدین از «سواد رسانه‌ای» نه تنها یک مزیت تربیتی، بلکه یک ضرورت فرهنگی و اجتماعی است. سواد رسانه‌ای والدین به آن‌ها امکان می‌دهد تا پیام‌های رسانه‌ای را به صورت انتقادی تحلیل کرده، اهداف و سوگیری‌های پنهان را تشخیص دهند، و محتوای

۵. راهکارهای عملی به والدین در جهت ارتقای سواد رسانه ای خود

در مواجهه با چالش‌های رسانه‌ای عصر دیجیتال، والدین نیازمند مجموعه‌ای از راهکارهای عملی‌اند تا بتوانند ضمن ارتقاء سواد رسانه‌ای خود، نقش مؤثری در هدایت تربیتی فرزندان ایفا کنند. این راهکارها باید هم متناسب با شرایط فرهنگی و دینی جامعه باشند، و هم قابلیت اجرا در زندگی روزمره خانواده‌ها را داشته باشند.

۵-۱. شرکت در دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی

راه‌اندازی و شرکت در دوره‌های آموزشی سواد رسانه‌ای با محوریت تربیت دینی و فرهنگی، یکی از مؤثرترین راهکارهاست. این دوره‌ها باید توسط نهادهای معتبر مانند آموزش و پرورش، حوزه‌های علمیه، و مراکز فرهنگی وابسته به جهاد دانشگاهی برگزار شوند و محتوای آن‌ها متناسب با نیازهای خانواده‌های ایرانی باشد (جهاد دانشگاهی بندرعباس، ۱۴۰۲).

۵-۲. مطالعه منابع معتبر و قابل فهم

والدین می‌توانند با مطالعه کتاب‌ها، مقالات و بروشورهای آموزشی ساده و کاربردی، دانش خود را در زمینه رسانه‌ها ارتقاء دهند. منابعی که به زبان قابل فهم و با مثال‌های واقعی نوشته شده‌اند، می‌توانند درک والدین را از ساختار رسانه‌ها، الگوریتم‌ها و تأثیرات تربیتی آن‌ها افزایش دهند (نصیری، ۱۳۹۸).

۵-۳. گفت‌وگوی فعال با فرزندان درباره رسانه‌ها

یکی از راهکارهای کلیدی، ایجاد فضای گفت‌وگوی آزاد و تحلیلی با فرزندان درباره‌ی محتوای رسانه‌ای است. والدین باید به‌جای ممنوعیت یا بی‌تفاوتی، با فرزندان درباره‌ی فیلم‌ها، بازی‌ها، شبکه‌های اجتماعی و شخصیت‌های مجازی صحبت کنند و دیدگاه‌های تربیتی خود را منتقل کنند (رحمانی، ۱۴۰۲).

۵-۴. استفاده از رسانه‌های سالم و جایگزین

والدین می‌توانند با معرفی رسانه‌های سالم، بومی و اخلاق‌محور، الگوهای مصرف رسانه‌ای فرزندان را تغییر دهند. استفاده از پلتفرم‌های فرهنگی، دینی و آموزشی که محتوای کنترل‌شده و مفید ارائه می‌دهند، می‌تواند جایگزین مناسبی برای رسانه‌های تجاری و آسیب‌زا باشد (احمدپور و نویسندگان، ۱۳۸۹).

۵-۵. بهره‌گیری از مشاوره تربیتی و رسانه‌ای

در مواردی که والدین با چالش‌های خاص یا شبهات رسانه‌ای مواجه‌اند، مراجعه به مشاوران تربیتی یا متخصصان رسانه می‌تواند راهگشا باشد. نهادهایی مانند مراکز مشاوره حوزه علمیه، مراکز فرهنگی جهاد دانشگاهی و انجمن‌های تربیتی، خدمات تخصصی در این زمینه ارائه می‌دهند (قاسمی، ۱۴۰۰).

نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی «نقش سواد رسانه‌ای والدین در جهت‌دهی هویت فرزندان» نشان داد که در عصر سلطه رسانه‌های نوین، نقش والدین از یک مرجع تربیتی صرف فراتر رفته و به یک رسانه‌ی تربیتی فعال تبدیل شده است. یافته‌های این مقاله، ضرورت برخورداری والدین از سواد رسانه‌ای را به عنوان یک سپر فرهنگی و اجتماعی برای حفظ و ارتقای هویت فرزندان، به‌ویژه هویت دینی و الهی آنان، اثبات می‌کند. سواد رسانه‌ای برای والدین نه تنها یک مزیت، بلکه یک ضرورت انکارناپذیر در مواجهه با پیام‌های حجیم و جهت‌دار رسانه‌های دیجیتال است. این توانمندی به والدین امکان می‌دهد تا پیام‌های رسانه‌ای را به صورت انتقادی تحلیل کنند، اهداف پنهان و سوگیری‌های ارزشی آن‌ها را تشخیص دهند، و از نقش مصرف‌کننده منفعل به یک کنشگر تربیتی فعال تبدیل شوند. این امر به والدین کمک می‌کند تا در محیط خانه، یک فضای امن و ارزشی برای تفسیر محتوای رسانه‌ای ایجاد کنند. نتایج این تحقیق تأکید می‌کند که سواد رسانه‌ای والدین، سنگ بنای دو راهبرد کلیدی در شکل‌گیری هویت پایدار فرزندان است.

۱. مدیریت محتوا: سواد رسانه‌ای به والدین کمک می‌کند تا محتواهای رسانه‌ای (اعم از انیمیشن، بازی، و شبکه‌های اجتماعی) را نه صرفاً فیلتر، بلکه به طور آگاهانه انتخاب کرده و تفسیر و تأویل ارزشی کنند. این رویکرد، مدیریت محتوا را از محدودسازی صرف فراتر برده و آن را به فرآیندی تعاملی و رشددهنده برای هویت، باورها و سبک زندگی فرزندان تبدیل می‌کند.

۲. همراهی و تعامل تربیتی: برخورداری از سواد رسانه‌ای، والدین را قادر می‌سازد تا در زندگی رسانه‌ای فرزندان حضور مؤثر داشته باشند. تعامل مستمر و گفت‌وگوی دوطرفه درباره پیام‌های رسانه‌ای، سؤالات فرزندان و دغدغه‌های ذهنی آن‌ها، زمینه‌ساز شکل‌گیری هویت پایدار و افزایش قدرت تحلیل در کودک می‌شود و او را از یک مخاطب منفعل به یک مخاطب فعال و منتقد تبدیل می‌کند.

مقاله در نهایت، راهبردهای عملی متعددی را برای توانمندسازی والدین در این حوزه ارائه می‌دهد. برای ارتقای سواد رسانه‌ای، تمرکز بر موارد زیر حیاتی است: آموزش مستمر والدین با تأکید بر تحلیل محتوای ارزشی و شبهات، تقویت مهارت‌های ارتباطی و گفت‌وگومحور در خانواده، و معرفی و استفاده هدفمند از رسانه‌های سالم، بومی و اخلاق‌محور به عنوان جایگزین‌های مناسب. در مواردی که والدین با چالش‌های پیچیده روبرو هستند، بهره‌گیری از مشاوره تربیتی و رسانه‌ای متخصصان نیز به‌عنوان یک راهکار حمایتی ضروری است.

منابع و مأخذ

*قرآن

*نهج البلاغه

۱. احمدپور، م.، و قادرزاده، ا. (۱۳۸۹). تعامل در فضای سایبر و تأثیر آن بر هویت مذهبی جوانان. پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، ۱(۲)، ۷۲-۵۵.

۲. اشتیاقی، م.، و همکاران. (۱۳۹۱). اینترنت و هویت دینی دانشجویان. مطالعات ملی، ۱۳(۵۲)، ۱۰۳-۱۲۶۲

۳. ایران داک. (۱۴۰۱). الگوی تحلیل هویت رسانه‌ای در خانواده‌های ایرانی. پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

۴. ایران داک. (۱۴۰۱). الگوی تعامل تربیتی والدین با فرزندان در فضای رسانه‌ای. پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

۵. ایران داک. (۱۴۰۱). الگوی تربیت رسانه‌ای خانواده‌محور و نقش والدین در مدیریت رسانه‌ای فرزندان پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران.

۶. ایران داک. (۱۴۰۱). نقش رسانه‌های بومی در تقویت هویت فرهنگی کودکان. پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران.

۷. بهادری خسروشاهی، ج.، و برقی، ع. (۱۳۹۷). نقش سواد رسانه‌ای والدین و هویت اجتماعی بر مصرف رسانه‌ای دانش‌آموزان. مطالعات رسانه‌های نوین، ۴(۱۵)، ۷۵-۹۸.

۸. جهاد دانشگاهی بندرعباس. (۱۴۰۲). سواد رسانه‌ای سپری حیاتی در عصر انفجار اطلاعات. خبرگزاری مهر.

۹. رحمانی، ن. (۱۴۰۲). نقش سواد رسانه‌ای و الگوی والد-فرزندی در شکل‌گیری هویت دینی فرزندان. نظریه و عمل در تربیت معلمان، ۲(۱)، ۴۵-۶۲

۱۰. مدرسه فقاقت. (بی‌تا). چیستی هویت دینی در تربیت اسلامی

۱۱. نصیری، (۱۴۰۲). راهبردهای توانمندسازی والدین در زندگی رسانه‌ای فرزندان بر اساس دیدگاه متخصصان. دین و ارتباطات، ۲۶(۵۲)، ۴۸-۲۵.

۱۲. نصیری، م. (۱۳۹۸). سواد رسانه‌ای و امنیت فرهنگی. پرتال علوم انسانی

۱۳. قاسمی، م. (۱۴۰۰). سواد رسانه‌ای و رفتار سیاسی شهروندان. فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین، ۸(۲۸)، ۱۱۵-۱۳۲.